

УДК 336.717

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ПРАКТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ РІЗНИХ МЕТОДІВ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

Неізнєстна О.В., к.е.н.**Тарасенко М.В.***Криворізькій економічний інститут**ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

В статті розглянуті теоретичні аспекти та практичні можливості застосування різних методів оцінки конкурентоспроможності банківських установ. Здійснено теоретичне узагальнення існуючих методичних підходів до оцінки конкурентоспроможності банківських установ, розглянуті їх основні переваги та недоліки. На основі розглянутих переваг та недоліків існуючих методик оцінки, автори статті запропонували основні вимоги, яким повинна відповідати найбільш оптимальна загальноприйнята методика оцінки конкурентоспроможності банківської установи. Виділено, як найбільш оптимальну з усіх розглянутих методик оцінки конкурентоспроможності, модифіковану методику Euromoney, яка у більшій мірі ранжує банки в залежності від розміру їх активів та обсягів капіталу, що не завжди є вірним. Запропоновано власний методичний підхід до коригування модифікованої методики Euromoney, доповнивши її показниками, що базуються на конкурентних перевагах банків, або на ключових факторах їх успіху чи конкурентоспроможності. Побудована порівняльна таблиця результатів оцінки за двома методами, а саме за методикою Euromoney та методикою, запропонованою авторами статті, на прикладі банків України першої групи. Обґрунтовано доцільність використання методу оцінки конкурентоспроможності банківської установи, яка запропонована авторами статті.

Ключові слова: конкурентоспроможність банку, конкурентне середовище, графічні методи, експертні методи, матричні методи, розрахункові методи, комплексні методи, методи, побудовані на основі теорії ефективної конкуренції, методи, засновані на оцінці конкурентоспроможності продукції банку, методи експертних оцінок

The article studies the theoretical aspects and practical applicability of different methodologies of assessing the competitiveness of banks. Theoretical generalization of existing methodological approaches for assessing the competitiveness of banks has been made, their main advantages and disadvantages have been studied.

Based on the advantages and disadvantages of the existing assessing methodologies, the authors have proposed the basic requirements to be met by the most common methodologies of assessing the optimum competitiveness of a banking institution. There has been allocated the modified methodology called Euromoney, as the most suitable of all the existing methodologies for assessing competitiveness, ranks the banks depending on the size of their assets and the amount of capital that is not always correct. There has been proposed own methodological approach for adjusting the modified methodology Euromoney, added by the indicators based on the competitive advantages of banks, or on the key factors of their success or competitiveness. There has been presented a comparative table of assessment results of the first group of the banks of Ukraine based on two methodologies, namely on the modified methodology Euromoney and the methodology proposed by the authors of the article. There has been grounded the feasibility of using the methodology for assessing the competitiveness of a banking institution, which has been proposed by the authors.

Keywords: bank competitiveness, competitive environment, graphical methods, expert methods, matrix methods, calculating methods, complex methods, methods based on the theory of effective competition, methods based on an assessment of competitiveness of bank products and methods of expert opinion

Актуальність проблеми. Поряд з теоретичними дослідженнями сутності конкуренції та конкурентоспроможності в економічній літературі давно обговорюється проблема практичної оцінки конкурентоспроможності. Можна констатувати, що в питаннях оцінки конкурентоспроможності продукції на сьогоднішній день досягнуті певні успіхи, розроблені цілком прийнятні методики оцінки конкурентоспроможності ідентичних товарів та послуг. Складніша справа з оцінкою конкурентоспроможності банків. Незважаючи на те, що певні кроки в цьому напрямку вже здійсненні, універсальної методики комплексної оцінки конкурентоспроможності банку в даний час немає.

У той же час потреба в оцінці конкурентоспроможності банків існує. Вивчення діяльності конкурентів та умов конкуренції в галузі, потрібно банку, в першу чергу для того, щоб окреслити його власні переваги в порівнянні з конкурентами, і зробити висновки необхідні для розробки банком власної успішної конкурентної стратегії і підтримки конкурентної переваги.

Аналіз останніх наукових досліджень. Питання оцінки конкурентоспроможності організацій, в тому числі, банківської установи, а також її проблем, викликає зацікавленість як вітчизняних науковців, так і іноземних. Серед них слід зазначити праці Портера М.Дж. [1], Фатхутдинова Р.А. [3],

Гренадьорової О.Ю. [4], Парасій-Вергуненко І. [5], Редько І.О. [6] та ін.

Однак, не зважаючи на велику кількість наукових та практичних досліджень, присвячених вивченню банківської конкуренції в умовах глобалізації фінансових ринків, в економічній літературі відсутні однозначні підходи щодо оцінки конкурентоспроможності організації, у тому числі банківської установи.

Метою роботи є дослідження існуючих підходів до оцінки конкурентоспроможності організацій, а саме банківських установ, виявлення їх переваг та недоліків, а також вибір та оптимізація найбільш оптимальної методики оцінки конкурентоспроможності банків України.

Викладення основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день наявність конкурентного середовища є однією з основних умов розвитку банківської системи. Причина слабкої конкурентоспроможності банківської системи в Україні до кінця не з'ясована, але, на погляд авторів статті, вона може бути пов'язана з різким послабленням ролі держави в управлінні економікою.

Початковим етапом дослідження конкурентного середовища банків є структурний аналіз галузі банківських послуг України. Найбільш важливі економічні показники, що характеризують галузь банківських послуг України та формують конкурентне середовище банків, наведено у таблиці 1.

*Таблиця 1. Основні показники діяльності банків в Україні станом на 01.01.2011р.-01.01.2013 рр., тис. грн.**

Показники	Станом на		
	01.01.2011р.	01.01.2012р.	01.01.2013р.
Кількість банків за Реєстром	194	198	176
Кількість банків, що знаходиться у стадії ліквідації	18	21	22
Кількість банків, які мають банківську ліцензію	176	176	176
з них: з іноземним капіталом	55	53	53
у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	20	22	22
Активи, усього	1090248	1211540	1267892
Пасиви, усього	942088	1054280	1127192
Капітал	137725	155487	169320
Рентабельність активів, %	-1,45	-0,76	0,45
Рентабельність капіталу, %	-10,19	-5,27	3,03

* складено авторами на основі використання інформаційного ресурсу [8]

За даними таблиці 1, можна побачити, що в Україні простежується тенденція до підвищення інтенсивності конкуренції серед існуючих банків за рахунок зменшення загальної кількості банків та збільшенням

кількості банків за участю іноземного капіталу. Зокрема, в період з 2010 по кінець 2012 р. кількість банків за реєстром зменшилася на 9,3%, що може розглядатися і як позитивна тенденція, оскільки є свідченням уходу з ринку банківських послуг неконкурентоспроможних банків. Поряд із вітчизняними банківськими установами діють також іноземні банки, як із 100-відсотковим іноземним капіталом (ПАТ «АЛЬФА-БАНК», АТ «Ерсте Банк» тощо), так і з часткою іноземного капіталу у статутному капіталі (АТ «Райффайзен Банк Аваль», ПАТ «БАНК ФОРУМ» та інші). Станом на 01.01.2011 р. році кількість банків зі 100% іноземним капіталом, що мають банківську ліцензію, склала 20 (11,4% від загальної кількості банків, що мають банківську ліцензію), а вже у 2012 році - 22 банка (що складає 12,5% від загальної кількості банків, що мають банківську ліцензію). Щодо банків з часткою іноземного капіталу в статутному капіталі, то їх кількість за 2010–2012 роки зменшилась з 55 до 53 банків. Отже, сучасна банківська система України бере активну участь в процесі фінансової глобалізації.

Протягом періоду, що аналізується, банки України активно на-рощували свій ресурсний потенціал, щоб активно конкурувати як за вигідного клієнта, так і за надійного позичальника. Так, щодо капіталу банків України, то за 2010–2012 роки його обсяг зріс на 22,9% (31595 тис. грн.) і склав 169320 тис. грн. В цілому пасиви банків України також збільшились на 19,7% (185104 тис. грн.) та склали 1127192 тис. грн. Тобто, на кінець 2012 року капітал банків України склав 15% від пасивів банку. Відповідно активи банків України за 2010-2012 рр. зросли на 16,3% та склали на кінець 2012 року 1267892 тис. грн. Також необхідно зазначити, що лише станом на 01.01.2013р. показник рентабельності як активів, так і капіталу банків України є додатнім, що вказує на покращення ефективності діяльності банків.

Визначення конкурентоспроможності організації є невід'ємним елементом ефективної діяльності будь-якого господарюючого суб'єкта. Основним завданням кожного спеціаліста є саме вивчення проблеми оцінки конкурентоспроможності організації та відшукування найбільш оптимальних методів для її оцінки.

Принципово всі методи оцінки конкурентоспроможності організації можна об'єднати у певні групи за певною ознакою. Найчастіше такою ознакою виступає форма представлення результатів оцінки конкуренто-

спроможності (рис. 1).

Графічні методи [4] оцінки конкурентоспроможності дозволяють наочно продемонструвати конкурентне становище банківської організації в порівнянні з конкурентами. Даний метод є простий для розуміння та наочний, але він не дає змоги встановити значення узагальненого критерію конкурентоспроможності банку.

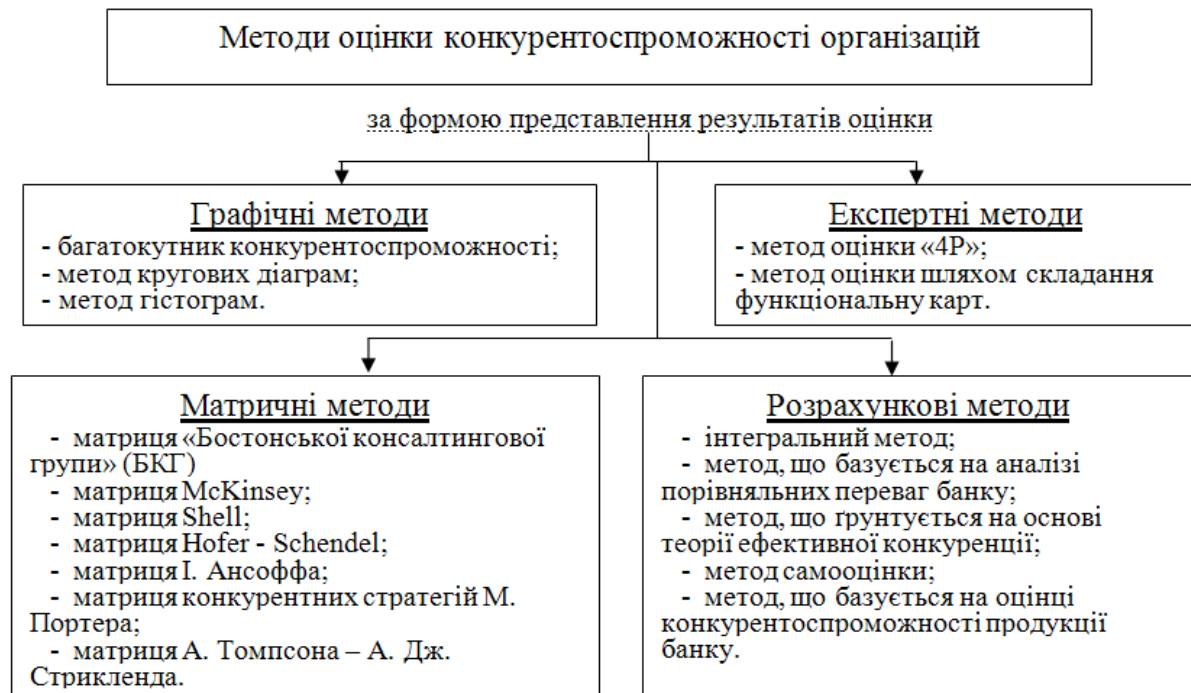

Рис. 1. Класифікація методів оцінки конкурентоспроможності організацій (складена авторами за інформаційними ресурсами [1;4;5])

Матричні методи [4;5] мають багато різновидів. Серед них найбільш часто використовується при оцінці конкурентоспроможності банку матриця БКГ, яка побудована за принципом системи координат, а саме по вертикалі відображається частка продукту або послуги банківської установи на ринку (у лінійному масштабі), по горизонталі - темпи росту або падіння місткості ринку (у логарифмічному масштабі). Отже, згідно даного виду матриці найбільш конкурентоспроможною установою є та, що займає найбільшу частку ринку.

Експертні методи [4;5] засновані на узагальнені думок фахівців-експертів, що здійснюють оцінку за допомогою власних обраних показників, наприклад у вигляді балів.

Розрахункові методи [4] ґрунтуються на основі розрахунку показників, характерних для оцінки конкурентоспроможності банку.

В будь-якому випадку проведення оцінки має за мету визначити поло-

ження банку на ринку. Досягнення цієї мети можливе лише при наявності оперативної та об'єктивної методики оцінки конкурентоспроможності. Неоднозначність існуючих методичних підходів дослідження рівня конкурентоспроможності банку передбачає і множину методів, що використовуються для її оцінки. Крім загального поділу методик на розрахункові, експертні, графічні та матричні методи, автори статті, при аналізі існуючих методик оцінки конкурентоспроможності банку, пропонують виділити основні групи, а саме:

1. Матричні методи.
2. Комплексні методи.
3. Методи, побудовані на основі теорії ефективної конкуренції.
4. Методи, засновані на оцінці конкурентоспроможності продукції банку
5. Методи експертних оцінок.

Кожна з вище перерахованих груп методів оцінки конкурентоспроможності банку має ряд як переваг, так і суттєвих недоліків (табл. 2).

*Таблиця 2. Методики оцінки конкурентоспроможності банку**

Назва методів	Сутність методів	Переваги методів	Недоліки методів
1	2	3	4
Матричні методи	Базуються на використанні матриці з урахуванням життєвого циклу товару (послуги) – таблиці впорядкованих елементів за рядками та стовбцями.	1. Високий рівень наочності. 2. Простота побудови. 3. При наявності повної інформації, щодо обсягів реалізованих продуктів (послуг), існує можливість отримати достовірну оцінку.	1. Наявність маркетингової інформації, що додатково потребує відповідних досліджень. 2. Виключають проведення аналізу причин того, що ускладнює прийняття управлінських рішень. 3. Обмежують уявлення про переваги та недоліки роботи банку. 4. Оцінювання конкурентоспроможності можливе лише за двома характеристиками.
Методи, засновані на оцінці конкурентоспроможності продукції банків	Базуються на судженні: чим вища конкурентоспроможність продуктів банків тим вища конкурентоспроможність банку.	Враховують одну з найважливіших складових – конкурентоспроможність продукту (послуги).	1. Обмежують уявлення про переваги та недоліки в діяльності банку, оскільки не враховують, окрім конкурентоспроможності продукту (послуги) банку, інші аспекти його діяльності. 2. Не враховують виробничо-збутову роботу банку.

<i>Продовження таблиці 2</i>			
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Методи, засновані на теорії ефективної конкуренції	Мають вигляд бальної оцінки здібностей банку по забезпеченню конкурентоспроможності.	1. Дають змогу встановити ряд показників, що визначають межі, при виході за які банку необхідно вжити заходи оздоровлення. 2. Дозволяють здійснити кількісну оцінку показників.	1. Не всі фактори можна кількісно оцінити. 2. Не мають змогу проводити якісну оцінку показників. 3. Розглядають лише стан банку в певний момент часу. 4. Не враховують конкурентний потенціал. 5. Складне узагальнення результатів. 6. Значні обсяги розрахунків.
Методи експертних оцінок	Проводиться оцінка на основі узагальнених думок фахівців-експертів.	Дозволяють швидко та без зайвих витрат, як часових, так і трудових, отримати необхідну інформацію, що дозволить прийняти вірні управлінські рішення.	Результат носить приблизний характер.
Комплексні методи	Базуються на комплексному підході до оцінки конкурентоспроможності банку. Розраховуються як співвідношення поточної та потенційної конкурентоспроможності в рамках інтегрального показника.	Враховують досягнутий банком рівень конкурентоспроможності та його можливу динаміку в майбутньому.	1. Використовують способи та прийоми, які в кінцевому рахунку відтворюють раніше зазначені у таблиці методи, у тому числі їх недоліки. 2. Значні обсяги розрахунків.

* складено авторами на основі використання інформаційних ресурсів [2;3;4;5;7]

Перешкодою у здійсненні адекватної оцінки конкурентоспроможності банківської установи при використанні усіх без винятку розглянутих методів може стати відсутність достовірних даних про конкурента. Така ситуація може виникати при необхідності порівняння показників фінансового стану або ефективності банківської діяльності.

Зауважимо, що жоден з існуючих підходів до оцінки конкурентоспроможності банків не знайшов широкого застосування в практиці

економічного аналізу. Це дозволяє зробити висновок про те, що універсальної методики комплексної оцінки конкурентоспроможності банку в даний час не існує. На погляд авторів статті, це обумовлено тим, що запропоновані підходи мають цілу низку недоліків.

Отже, узагальнивши досвід сучасних підходів до оцінювання конкурентоспроможності банку, сформулюємо основні вимоги, яким повинна відповідати загальноприйнята методика оцінки конкурентоспроможності:

1. Використання при оцінці як суб'єктивних, так і об'єктивних показників.
2. Склад показників, які використовуються в методиці, повинний відображати можливість банку адаптуватися до ринкових умов та дій конкурентів, а також відображати здатність банку ефективно використовувати власний потенціал у конкурентному суперництві.
3. Легкість розрахунків показників.
4. Проведення оцінки конкурентоспроможності банку з мінімальними витратами, як часовими, так і трудовими.
5. Рівень конкурентоспроможності банку повинен бути оцінений у динаміці, щоб мати можливість спрогнозувати зміни в майбутньому.
6. При оцінці необхідно врахувати як кількісні, так і якісні показники діяльності банку для забезпечення можливості прийняття управлінських рішень.

Аналіз сучасних підходів до оцінки конкурентоспроможності банку свідчить про відсутність методики, яка б відповідала усім вище перерахованим вимогам. Тому автори статті пропонують, з усіх розглянутих ними методик, найбільш оптимальну методику оцінки, тобто таку, яка б відповідала більшості з перерахованих вимог та її можна б було запропонувати банкам як загальноприйнятну методику оцінки конкурентоспроможності – модифіковану методику Euromoney [6]. Дана методика розроблена Асоціацією комерційних банків Латвії на базі методики розрахунку рейтингу ефективності банків Euromoney із заміною якісних факторів на показники достатності капіталу, величини балансового капіталу та активів. Підсумковий критерій даної методики отримав певний вид:

$$N = 15 \times ROE + 10 \times ROA + 10 \times CIN + 10 \times NIM + 15 \times CA + 10 \times ASSETS + 15 \times CAPITAL \quad (1)$$

де ROE – прибутковість капіталу;

ROA – прибутковість активів;

CIN – співвідношення доходів та витрат;

NIM – чиста процентна маржа;

NI – чистий прибуток;

CA – показник достатності капіталу;

ASSETS – активи банку (валюта активу балансу);

CAPITAL – балансовий капітал.

Результати отримані за модифікованою методикою Euromoney будуть залежати від таких параметрів як розмір капіталу банку та загальний розмір активів, вагові значення яких відповідно складають 15 та 10.

Слід зазначити, що аналізовані показники не є співвимірними, тому для переходу до єдиного бального вимірника застосовується формула 2:

$$A_{ik} = \frac{a_{ik} - a_k^{\min}}{a_k^{\max} - a_k^{\min}}, \quad (2)$$

де A_{ik} – значення k -го показника для i -го банку у балах;

a_{ik} – значення k -го показника для i -го банку;

a_k^{\max} – максимальне значення k -го показника за групою банків;

a_k^{\min} – мінімальне значення k -го показника за групою банків.

Однак, зважаючи на досить незначну кількість показників у даній моделі, можна зробити висновок, що чим вище буде значення даних показників у оцінюваного банка, тим вищий у кінцевому результаті він отримає рейтинг [6]. Модифікована методика Euromoney у більшій мірі ранжує банки в залежності від розміру їх активів та обсягів капіталу, що є недостатнім для оцінки конкурентоспроможності банку. Тому, пропонуємо також враховувати інші показники конкурентоспроможності банку (табл. 3).

Отже, автори вважають за потрібне додати до даної методики такі показники з таблиці 3, які також вимірюються у балах та є необхідними саме для оцінки конкурентоспроможності банку. Такі показники, як: імідж банку, територіальна експансія, широта асортименту операцій та послуг, швидкість реагування банку на зміну вимог ринку, технологічна оснащеність та людський фактор.

Таблиця 3. Показники визначення конкурентних позицій банку (у балах)*

Показник	Кількість балів		
	3	2	1
Імідж	Банк має бездоганну репутацію	Банк має непогану репутацію	Банк має сумнівну та/або погану репутацію
Частка банку на ринку депозитних послуг	Від 30% і вище	Від 10% до 30%	Менше ніж 10%
Частка банку на ринку кредитних послуг	Від 30% і вище	Від 10% до 30%	Менше ніж 10%
Частка банку на ринку еквайрінгу платіжних карток	Від 20% і вище	Від 5% до 20%	Менше ніж 5%
Територіальна експансія	Розгалужена мережа філій та відділень	Банк має відділення в кожному регіональному центрі	Банк має незначну (менше ніж 3) кількість філій та відділень
Широта асортименту операцій та послуг	Широкий асортимент як операцій так і послуг. Асортимент постійно оновлюється	Повний асортимент «класичних» послуг. Задовільний перелік операцій	Неповний портфель запропонованих послуг. Обмежений перелік операцій
Наявність інновацій, ноу-хау	Банк швидко впроваджує нові продукти (в тому числі власні розробки)	Банк впроваджує нові продукти	Банк повільно впроваджує інновації
Швидкість реагування банку на зміну вимог ринку	Банк оперативно реагує на зміну вимог на ринку	Банк реагує тільки на значні зміни ринку	Банк взагалі не реагує на зміни ринку
Технологічна оснащеність	Високий рівень технологічної оснащеності карткових операцій	Середній рівень технологічної оснащеності карткових операцій	Недостатній рівень технологічної оснащеності карткових операцій
Людський фактор	Позитивний імідж керівництва банку та високий рівень професіоналізму співробітників	Співробітники підвищують свій професійний рівень (відвідують семінари, курси)	Недостатній рівень професійної підготовки співробітників

*складено авторами на основі використання інформаційного ресурсу [8]

Для більш наглядного вигляду складемо порівняльну таблицю підсумкових показників рейтингу надійності банків України I групи за модифікованою методикою Euromoney та методикою, що оптимізована авторами, станом на 01.01.2013 р. (табл. 4).

Таблиця 4. Підсумкові показники рейтингу надійності банків України I групи за модифікованою методикою Euromoney та методикою, оптимізованою авторами, станом на 01.01.2013 р.

БАНК	Модифікована методика Euromoney		Модифікована методика Euromoney, оптимізована авторами	
	Інтегральний показник	Місце в рейтингу	Інтегральний показник	Місце в рейтингу
ПРИВАТБАНК	66,34	1	96,34	1
УКРЕКСІМБАНК	51,33	3	70,33	3
ОЩАДБАНК	58,37	2	78,37	2
РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	37,44	8	60,44	6
ПРОМІНВЕСТБАНК	29,82	10	49,82	11
УКРСОЦБАНК	40,46	6	55,46	8
ВТБ БАНК	45,57	5	66,57	5
ДЕЛЬТА БАНК	18,66	14	40,66	13
ПУМБ	37,45	7	57,45	7
«НАДРА»	19,51	13	35,51	14
СБЕРБАНК РОСІЇ	29,76	11	50,76	10
УКРСИББАНК	24,39	12	49,39	12
АЛЬФА-БАНК	34,00	9	54,00	9
БАНК ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ	10,03	15	30,03	15
УКРГАЗБАНК	50,31	4	70,31	4

Відповідно до таблиці 4, можна побачити, що значення інтегральних показників дещо різняться. Щодо банків-лідерів, а саме ПРИВАТБАНКу, УКРЕКСІМБАНКу та ОЩАДБАНКу, то їх місця в рейтингу за показниками в обох методиках є незмінними.

Отже, оптимізована авторами модифікована методика Euromoney є більш деталізована, тобто враховує більше конкурентних переваг окремого банку.

Висновки. Таким чином, на сьогоднішній день відсутня єдина загальноприйнята методика оцінки конкурентоспроможності банківських установ України. Існуючі методики мають не описовий, а конкретно-економічний, кількісний характер. Запропоновані різними авторами комплексні методики оцінки ще недостатньо удосконалені, складні в застосуванні та потребують доопрацювання. Проаналізувавши переваги та недоліки

найбільш відомих методик оцінки конкурентоспроможності, автори статті пропонують оптимізувати модифіковану методику Euromoney, яка буде забезпечувати:

- використання при оцінці як суб'єктивних, так і об'єктивних показників;
- наявність у своєму складі показників, що відображають можливість банку адаптуватися до ринкових умов та дій конкурентів, а також здатність банку ефективно використовувати власний потенціал у конкурентному суперництві;
- легкість розрахунків показників;
- можливість проведення оцінки конкурентоспроможності банку з мінімальними витратами, як часовими, так і трудовими;
- оцінювання рівня конкурентоспроможності банку у динаміці, щоб мати можливість спрогнозувати зміни в майбутньому;
- врахування як кількісних, так і якісних показників діяльності банку для забезпечення можливості прийняття управлінських рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Портер М. Конкуренция: [уч. пос.] / М. Портер, [пер. с англ.]. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2000. – 495 с.
2. Азоев Г.Л. Конкурентные преимущества фирмы / Г.Л. Азоев, А.Л. Челенков - М.: ВАТ «Типография Новости», 2000. – 256 с.
3. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление / Р.А. Фатхутдинов - М.: ИНФРА-М, 2000. – 311 с.
4. Гренадьорова О.Ю. Методи оцінки конкурентоспроможності підприємства / О.Ю. Гренадьорова // Управління ризиком. – 2011. - №23(120). – С. 73-74.
5. Парасій-Вергуненко І. Оцінка конкурентоспроможності банків на основі матричного аналізу / І. Парасій-Вергуненко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2008. – №11. – С. 25-31.
6. Редько І.О. Методика визначення конкурентоспроможності банку за допомогою рейтингової оцінки / О.І. Редько // Регіон. зб. наук. праць з ек-ки «Прометей» - 2012. - №1(37). – С. 278-282.
7. Дребот Н.П. Сутність конкурентоспроможності та оцінка конкурентної позиції банку на ринку депозитних послуг / Н.П. Дребот // Зб. наук. праць. Вісник УБС НБУ (м. Київ). - 2009. - №2(5). – С. 94-99.
8. Основні показники діяльності банків України. Дані фінансової звітності банків України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>